

Научные сообщения

УДК 658.011

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ КОНКУРЕНТОСТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВ МАШИНОБУДУВАННЯ

Андрєєва Є. Л.

Сформовано концептуальні засади організаційно-управлінського потенціалу конкурентостійкості підприємств машинобудування, що базуються на положеннях сучасної парадигми конкурентних переваг та з урахуванням законів та принципів синергетики, що сприятиме формуванню логіки та науковій обґрунтованості підходів щодо прийняття ефективних управлінських рішень в умовах невизначеності та мінливості зовнішнього та внутрішнього середовища. Наголошено на необхідності створення якісного науково-методичного забезпечення, яке включає теоретико-методичний, організаційно-методичний та інформаційно-аналітичний блоки, з метою побудови концепції та дієвого механізму, як базують елементів процесу формування організаційно-управлінського потенціалу конкурентостійкості підприємства.

Ключові слова: синергетична парадигма, концепція, організаційно-управлінський потенціал, конкурентостійкість, конкурентні переваги.

Постановка проблеми. Швидкість трансформаційних процесів в національній економіці, посилення впливу глобалізації та інтеграції, а також гіперконкуренція на ринку, що характеризується високим ступенем невизначеності висувають перед підприємствами галузі машинобудування постійного забезпечення конкурентних переваг на існуючих ринках, їх оновлення та постійне відтворення для захоплення нових ринків, а також розроблення стратегій утримання конкурентного статусу у довгостроковому періоді. зазначену проблему слід розглядати з організаційно-управлінського аспекту, так як саме від організаційно-управлінського потенціалу конкурентостійкості підприємства залежить якість розробки та реалізації управлінських рішень. Крім цього, занадто висока швидкість еволюції економічних систем, приводить до того, що досі у науковій літературі не сформовані концептуальні засади забезпечення конкурентостійкості підприємств, не говорячи про управлінський та організаційний аспекти формування потенціалу конкурентостійкості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проте, з огляду на специфіку тематики дослідження, серед наукових доробок слід відзначити роботи Климчука А. О. [18], Донця Л. І. [13], Чичкіна В. Д. [15], Сафіулліна А. Р. [16], Калюжної Н. Г. [19], в яких знайшли своє обґрунтування засади сучасної парадигми забезпечення конкурентних переваг підприємства. Сучасну парадигму конкурентоспроможності підприємства досліджували Лісовська Л. С., Іванець Л. В. [21]. Еволюційні зміни і трансформацію теорії конкурентних переваг висвітлені у працях Яценко О. М. [22], Чорної О. М. [17] та ін. Тож, невирішеність питання наукової обґрунтованості процесу забезпечення довгострокового конкурентного статусу підприємства зумовлюють необхідність розробки концепції формування організаційно-управлінського потенціалу конкурентостійкості підприємства.

Метою статті є удосконалення науково-методичного підґрунтя дослідження шляхом розробки концептуальних основ формування організаційно-управлінського потенціалу конкурентостійкості підприємств машинобудівної галузі в умовах невизначеності та мінливості зовнішнього та внутрішнього середовища.

Виклад основного матеріалу дослідження. Термін «концепція» є складним, комплексним поняттям, відносно якого у науковій літературі сформовано безліч варіантів тлумачення. Так, на думку Сергєєва В. І. концепція – це спосіб розуміння, трактування об'єкту дослідження, основну точку зору з даного питання, керівну ідею для систематизованого освітлення [1, с. 72-73]. Концепцію можна розглядати як сукупність найбільш істотних елементів теорії (теорій), викладених у конструктивній, прийнятній для практики формі або, як сукупну теорію, яка переведена в алгоритм

вирішення конкретної проблеми [2, с. 40]. В інших наукових джерелах поняття «концепція» трактують як: провідний задум, конструктивний принцип різних видів діяльності; система поглядів на те чи інше явище, процес; спосіб розуміння, тлумачення яких-небудь явищ, подій, головна точка зору, провідна ідея теорії [3, с. 128]; система поглядів, принципів в якій-небудь галузі; загальна думка, провідна ідея праці, твору [4, с. 93]. Схоже за сутністю визначення подане у «Новому філософському словнику»: концепція (лат. conception – розуміння, єдиний задум, думка, що веде) – система поглядів, що виражає певний спосіб бачення («точку зору»), розуміння, трактування яких-небудь предметів, явищ, процесів і презентуюча провідну ідею або (і) конструктивний принцип, що реалізують певний задум у тій або іншій теоретичній практиці щодо знань [5, с. 505]. Тобто, концепція – це система поглядів на той чи інший процес або явище, а також спосіб їхнього розуміння, що формує парадигму дослідження проблеми.

Будь-яка концепція ґрунтується на науковій парадигмі. Трактування терміну «парадигма» також має широкий спектр визначень, від теорії (або моделі постановки проблем), яка прийнята в якості зразка вирішення дослідницької задачі [6, с. 460], - це сукупності дослідницьких інтересів, системи ідей і теорій, що дає певне бачення світу [7, с. 3] до наукових досягнень, що дають науковому співтовариству модель постановки проблем та зразки їх вирішення (теорії, правила, система методів і дисциплінарних матриць, символічні конструкції, метафізичні концепти моделей цінностей) [8]. Тож, парадигма представляє собою сукупність концептуальних положень, які відображають сучасні особливості існування проблеми, а також адекватний цим особливостям інструментарій їх вирішення.

Аналіз підходів до визначення поняття «конкурентостійкість», не дивлячись на розбіжності у трактуванні, показав, що ключовими елементами цього поняття є саме конкурентні переваги. Так, відповідно до авторського бачення, конкурентостійкість – це здатність суб'єкта господарювання при ефективному використанні конкурентних потенціалу та переваг забезпечувати конкурентоспроможність, стійке та захищене від негативних зовнішніх та внутрішніх факторів ринкове положення у довгостроковій перспективі, що створить підґрунтя для подальшого розвитку підприємства, розширення його ніші в стратегічних зонах господарювання та створення нових переваг у порівнянні з конкурентами.

Тож, з огляду на специфіку обраної теми дослідження, концепція формування організаційно-управлінського потенціалу конкурентостійкості підприємства базується на сучасній парадигмі конкурентних переваг, яка полягає в тому, що перспективність суб'єкта управління визначається його лідерством на майбутніх ринках [9]. На різних етапах свого розвитку наукова та практична діяльність створює цілу низку ідеалів і норм – парадигм – які є основою для побудови нового бачення, методів і моделей для наукової та практичної діяльності.

Еволюціонування конкурентних концепцій і умов господарювання визначало теоретичний зміст та практичний характер форм конкуренції й суті конкурентних переваг і зумовлювалося особливостями історичного періоду. Початком науково-теоретичного дослідження у цій сфері можна вважати розроблення та обґрунтування А. Смітом теорії абсолютних переваг, яка була висвітлена у праці «Дослідження про природу і причини багатства народів», а згодом вдосконалена Д. Рікардо та трансформована у теоріях відносних та порівняльних переваг [10-12]. Саме порівняльні переваги лежать в основі конкурентоспроможності підприємства та визначаються наявністю та ефективним використанням факторів виробництва, що призводить до зниження витрат та отримання більших економічних вигод, у порівнянні з конкурентами. Проте, швидкість глобалізаційних та інтеграційних процесів, рівень розвитку інновацій та конкуренції, вказують на те, що частка ринку, низькі витрати, якість обслуговування та інші традиційні переваги, вже не є гарантом безумовного лідерства підприємства на ринку. Тому на зміну порівняльним перевагам приходить нова парадигма конкурентних переваг, які є набором відносних характеристик підприємства, що позитивно відрізняють його від конкурентів в обмеженому терміні часу та у визначеному сегменті ринку [13-17], тобто, конкурентні переваги – це унікальна комбінація всіх наявних і потенційних ресурсів, компетенцій та вмінь підприємства, що забезпечують адаптивність та гнучкість підприємства та його конкурентну позицію на ринку. Крім цього, в ході еволюції даної парадигми відбулася зміна поглядів щодо джерела забезпечення конкурентних переваг підприємства, яке спочатку полягало у пошуку прибутку в зовнішньому середовищі, а згодом у використанні внутрішніх ресурсів та в удос-

коналенні ключових компетенцій – факторів, що відрізняють підприємство від інших. У XXI сторіччі новий виток спіралі розвитку парадигми забезпечення конкурентних переваг охопив концепцію динамічних переваг, що включають в себе вміння підприємства підтримувати та оновлювати конкурентні переваги в умовах динамічного зовнішнього середовища [18, с. 222]. Тобто, конкурентні переваги у сучасних умовах повинні бути динамічними (постійне оновлення методів управління, виробничих технологій, вчасне впровадження інновацій, удосконалення організаційних структур тощо) – з одного боку, а з іншого боку – стійкими до негативного впливу глобалізаційних та інтеграційних процесів макро- та мезосередовища, що забезпечить конкурентостійкість підприємства.

Задля досягнення цієї мети, підприємству необхідно постійно самонавчатися, та за допомогою ефективної взаємодії всіх функціональних складових генерувати та постійно відтворювати конкурентні переваги. Це можливо лише за умови формування якісного організаційно-управлінського потенціалу, що є базою для удосконалення організації управління та самонавчання підприємства, яка забезпечить синергетичне об'єднання конкурентного потенціалу з зовнішніми можливостями підприємства та надасть змогу динамічно реагувати на зміни ринкової ситуації в цілях утримання переваги над іншими господарюючими суб'єктами.

Саме синергетика вивчає механізми взаємодії елементів системи в процесі її самоорганізації й саморозвитку, та досліджує складні системи, які містять багато підсистем різної природи, маючи на меті виявити, в який спосіб взаємодія таких підсистем приводить до виникнення нових стійких просторових, часових чи просторово-часових структур або режимів функціонування, а також досліджує характерні масштаби й швидкості перехідних процесів. Функціонування та розвиток здатних до самоорганізації систем відбувається згідно з загальними законами та принципами синергетики. Синергетичні закони постулюють чотири основні умови, за яких у системі можуть відбуватися процеси самоорганізації: складність системи та її відкритість як можливість обміну енергією, речовиною, інформацією з зовнішнім середовищем; нелінійність динаміки системи; наявність зворотних зв'язків; наявність флуктуацій, вплив яких на систему є передумовою її розвитку [19]. Синергетика сьогодні застосовується й у ролі методу вирішення конкретних завдань, спричинює переоцінку усієї попередньої системи знань посередництвом нового способу бачення світу.

Тобто, виходячи з положень парадигми конкурентних переваг та спираючись на закони та принципи синергетики, була побудована модель концептуальних основ формування організаційно-управлінського потенціалу конкурентостійкості підприємства (рис. 1).

Спираючись на основи синергетичної парадигми та виходячи з того, що організаційно-управлінський потенціал конкурентостійкості підприємства є складним системним утворенням, тому при розробці гіпотез дослідження необхідно спиратися на принципи відкритості, динамічності, нелінійності розвитку, цілісності, крім цього, в основі багатьох складних процесів, яким є формування організаційно-управлінського потенціалу конкурентостійкості підприємства, покладено принципи взаємодії та кооперації системоутворюючих елементів. А також з позиції синергетики варто виділити принципи біфуркації, емерджентності, системний ефект, коли на рівні цілісної системи спостерігаються нові системні якості, які не виявляються серед властивостей окремих елементів, що складають систему [20, с. 8-9].

Відповідно до мети формування організаційно-управлінського потенціалу конкурентостійкості підприємства, якою є забезпечення стійкого конкурентного статусу підприємства у довгостроковій перспективі (максимізація рівня конкурентостійкості) шляхом розробки та реалізації ефективних управлінських рішень щодо цілеспрямованого, систематичного і адекватного розподілу і використання конкурентного потенціалу та конкурентних переваг, в основу концепції було покладено принципи формування організаційно-управлінського потенціалу конкурентостійкості підприємства, а саме системність, адаптивність, альтернативність, стратегічність, обґрунтованість, безперервність, економічність та принцип зворотного зв'язку.

Важливим компонентом концепції дослідження є механізм формування організаційно-управлінського потенціалу конкурентостійкості підприємства, який представляє собою комплекс системоутворюючих елементів, що здійснюють цілеспрямований вплив організаційно-управлінського характеру на рівень конкурентостійкості підприємства через сукупність скоординованих заходів з урахуванням впливу факторів внутрішнього та зовнішнього середовища.

Метою формування організаційно-управлінського потенціалу конкурентостійкості підприємства є забезпечення стійкого конкурентного статусу підприємства у довгостроковій перспективі (максимізація рівня конкурентостійкості) шляхом розробки та реалізації ефективних управлінських рішень щодо цілеспрямованого, систематичного і адекватного розподілу і використання конкурентного потенціалу та конкурентних

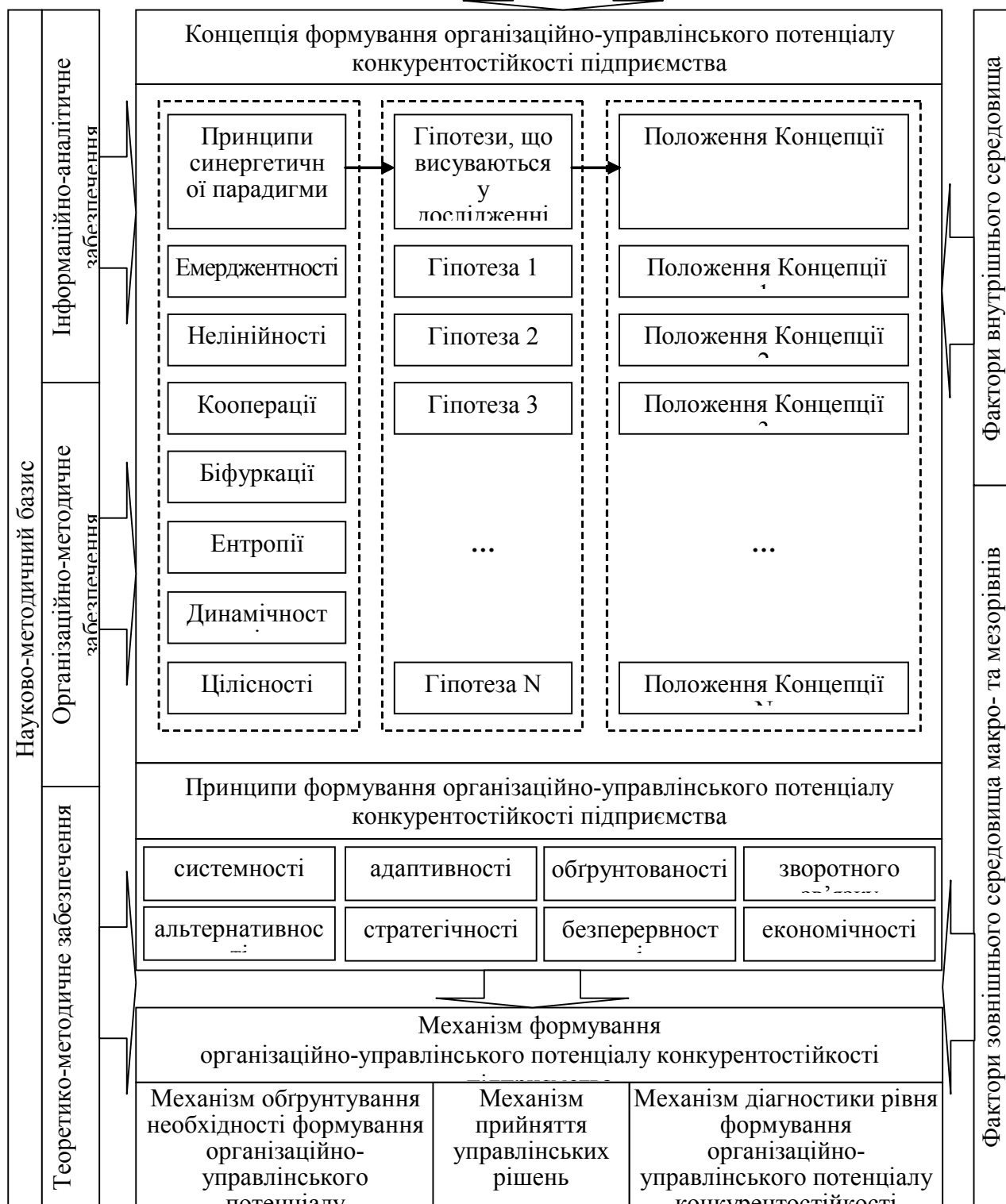

Рис. 1. Модель концептуальних основ формування організаційно-управлінського потенціалу конкурентостійкості підприємства

Варто враховувати, те, що концепція та механізм, займаючи місце базують елементів процесу формування організаційно-управлінського потенціалу конкурентостійкості підприємства, повинні мати якісне науково-методичне забезпечення, яке складається з теоретико-методичного,

організаційно-методичного та інформаційно-аналітичного забезпечення. Так, теоретико-методичний базис включає понятійно-категоріальний апарат з проблематики дослідження формування організаційно-управлінського потенціалу конкурентостійкості підприємств машинобудування шляхом встановлення логічного взаємозв'язку між базовими поняттями, який, на відміну від існуючих, базується на взаємозв'язку та взаємодоповненні функціональних і сутнісних особливостей окремих понять, а також наукові підходи, теорії та концепції, які покладені в основу дослідження. Організаційно-методичне забезпечення є комплексом конкретних розробок, рекомендацій, матеріалів та засобів забезпечення досягнення поставлених цілей, що є цілісною системою упорядкованих етапів наукового дослідження, які реалізуються на основі обраних інструментів, методів і прийомів. Інформаційно-аналітичне забезпечення формування організаційно-управлінського потенціалу конкурентостійкості підприємства є комплексом заходів, що забезпечує отримання своєчасної та достовірної зовнішньої та внутрішньої інформації, достатньої для проведення комплексної діагностики та оцінки стану організаційно-управлінського потенціалу та конкурентостійкості підприємства, а також підтримку у прийнятті ефективних управлінських рішень щодо формування організаційно-управлінського потенціалу конкурентостійкості, враховуючи взаємодію з зовнішнім середовищем.

ВИСНОВКИ

В результаті проведеного дослідження розроблено концептуальні засади формування організаційно-управлінського потенціалу конкурентостійкості підприємств машинобудування, в основу яких покладено принципи синергетичної парадигми та положення концепції конкурентних переваг, що є ключовими елементами у забезпеченні конкурентостійкості, а також враховано специфіку дослідження, а саме організаційний та управлінський аспекти формування потенціалу конкурентостійкості підприємств. Зокрема, автором наголошено на необхідності створення якісного науково-методичного забезпечення, яке включає теоретико-методичний, організаційно-методичний та інформаційно-аналітичний блоки, з метою побудови концепції та дієвого механізму, як базують елементів процесу формування організаційно-управлінського потенціалу конкурентостійкості підприємств машинобудування. **Перспективами подальших досліджень** є розробка моделі прийняття управлінських рішень тактичного і стратегічного рівнів щодо розвитку організаційно-управлінського потенціалу конкурентостійкості підприємств машинобудування, виходячи з принципів та розроблених концептуальних засад.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Корпоративная логистика. 300 ответов на вопросы профессионалов. / [Дыбская В.В. Иванов В.В. Зайцев В.И. и др.]; под ред. В.И. Сергеева. - М: ИНФРА-М, 2005. - 976 с.
2. Алаев, Э. Б. Социально-экономическая география: Понятийно-терминологический словарь / Э. Б. Алаев. — М.: Мысль, 1983. — 350 с.
3. Словник з основних термінів і понять з превентивного виховання / укл. Оржеховська В. М. — Тернопіль: Тернограф, 2007. — 200 с.
4. Словарь по образованию и педагогике / сост. Полонский В. М. — М.: Высшая школа, 2004. — 512 с.
5. Новый философский словарь. — Изд. 2-ое, [перераб. и доп.]. — Мн.: Кн. Дом «Интерпресервис», 2001. — 1280 с.
6. Философский энциклопедический словарь. - М.: Совет. энцикл., 1989. — 815 с.
7. Яковец, Ю. В. Формирование постиндустриальной парадигмы: истоки и перспективы / Ю. В. Яковец // Вопросы философии. - 1997. - № 1. - С. 3-9.
8. Кун, Т. Структура научных революций / Т. Кун. - М., 1977. - 300 с.
9. Prahalad, C. K. The core competence of the corporation / C. K. Prahalad, G. Hamel // Harvard Business Review. — 1990. — № 3 (68). — P. 79 — 92.
10. Сливоцький, А. Міграція капіталу: як у замислах на кілька років випередити своїх конкурентів: пер. з англ. / А. Сливоцький. — К., 2001. — 296 с.
11. Рикардо, Д. Начала политической экономии и налогового обложения. Соч. / Рикардо Д. — М.: Госполитиздат, 1955. — Т.1. — 360 с.

12. Рикардо, Д. Статьи по аграрному вопросу критические примечания к книге Мальтуса. Соч. / Рикардо Д. – М.: Госполитиздат, 1955. – Т.3. – 382 с.
13. Донець, Л. І. Базові принципи сучасної парадигми управління конкурентоспроможністю підприємства / Л. І. Донець // Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму. – 2012. – № 1 (5). – С. 101 – 107.
14. Иващенко, Г. А. Методичне забезпечення аналізу та оцінки конкурентних переваг підприємства / Г. А. Иващенко, С. В. Даниленко // Бізнес Інформ. – 2011. – № 4. – С. 81 – 85.
15. Чичкина, В. Д. Формирование стратегии управления конкурентными преимуществами с учетом влияния производственного потенциала / В. Д. Чичкина // Вестник Волжского университета им. В. Н. Татищева. – 2006. – № 9. – С. 50 – 57.
16. Сафиуллин, А. Р. Многоуровневый подход к управлению конкурентными преимуществами / А. Р. Сафиуллин // Известия Уральского государственного экономического университета. – 2010. – № 2. – С. 19 – 25.
17. Чорна, О. М. Конкурентні переваги як основа розробки стратегії та методи і шляхи їх визначення / Чорна О. М. // Стратегія розвитку України. – 2011. – № 4. – Т.2. – С. 257-262.
18. Климчук, А. О. Сучасна парадигма забезпечення конкурентних переваг підприємства / А. О. Климчук // Бізнес Інформ. – 2014. – №4. – С. 221-225.
19. Калюжна, Н. Г. Сучасна парадигма системи управління підприємством: гіпотетико-дедуктивна модель [Електронний ресурс] / Н. Г. Калюжна // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля : наук. журнал. – Луганськ, 2012. - № 11 (182), ч. 1. – Режим доступу: <http://dspace.snu.edu.ua:8080/jspui/handle/123456789/2188>
20. Развитие отечественной педагогической мысли: синергетический подход: Монография / за ред. проф. П. Ю. Сауха. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. – 184 с.
21. Лісовська, Л. С. Сучасна парадигма конкурентоспроможності підприємства / Л. С. Лісовська, Л. В. Іванець // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». -2009. - № 640. - С. 143-149.
22. Яценко, О. М. Об'єктивні чинники та еволюційні зміни у теорії конкурентних переваг [Електронний ресурс] / О. М. Яценко // Вісник ЖНАЕУ. – 2012. № 1(2). – Режим доступу: http://www.znau.edu.ua/visnik/2012_1_2/171.pdf

УДК 338

КЛАСТЕРИЗАЦИЯ МОРСКИХ ПОРТОВ КРЫМА КАК ИНСТРУМЕНТ ПОВЫШЕНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ

Бережной А.В.

Рассмотрен международный опыт кластеризации морских портов региона, как наиболее прогрессивной формы кооперации всех участников логистической цепочки с целью повышения уровня их конкурентоспособности и эффективности организации бизнеса. Основываясь на исследовании зарубежного опыта развития морских портов, предложена схема создания промышленно-портового кластера в регионе, предусматривающая реализацию организационных мероприятий, направленных на оценку сегмента рынка в соответствии со специализацией порта, разработку структуры промышленно-портового кластера, форм взаимодействия участников кластера и механизмов государственной поддержки.

Ключевые слова: морской порт региона, промышленно-портовый кластер, конкурентные преимущества, конкурентоспособность морского порта региона.

Актуальность исследования проблем обеспечения конкурентоспособности морских портов